

2. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>.

3. Котюк І., Котюк О. Гендерно толерантний світогляд: проблемні аспекти визначення змісту та закріплення в законодавстві. //LexInform. Юридичні новини України. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/genderno-tolerantnyj-svitoglyad-problemni-aspekty-vyznachennya-zmistu-ta-zakriplennya-v-zakonodavstvi/>.

4. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. URL: <https://a-z-gender.net/ua/xarasment.html>.

СЕЛІХОВ Дмитро Анатолійович
професор кафедри теорії та історії
держави і права Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) є однією з найбільш вразливих категорій населення в Україні, особливо в умовах сучасних викликів, таких як збройна агресія РФ, економічна нестабільність та наслідки пандемії COVID-19. Внутрішньо переміщені особи вимушені залишати свої домівки та шукати безпечніше місце для проживання в межах країни, що створює численні проблеми, пов'язані з їх інтеграцією у нові громади та забезпеченням основних прав і свобод.

Соціальний захист ВПО є важливим аспектом державної політики, оскільки забезпечує їх базові потреби та сприяє відновленню нормального життя. У цьому контексті конституційне право відіграє ключову роль, надаючи правові рамки для реалізації соціального захисту. Конституція України гарантує право на соціальний захист всім громадянам, включаючи ВПО, що є основою для розробки та впровадження відповідних законодавчих та адміністративних заходів.

Однак сучасні виклики ставлять під сумнів ефективність існуючих механізмів соціального захисту. Збройна агресія спричиняє масову внутрішню міграцію, економічні проблеми посилюють фінансовий тиск на державу та громадян, а наслідки пандемії COVID-19 вводять нові обмеження та виклики для системи охорони здоров'я та соціального захисту. У цих умовах необхідно переглядати та адаптувати правові та організаційні підходи до забезпечення соціального захисту ВПО.

Дослідження даної теми є надзвичайно актуальним, оскільки

забезпечення соціального захисту ВПО не лише виконує гуманітарну функцію, але й сприяє стабільності та розвитку суспільства в цілому. Надання ВПО необхідної підтримки дозволяє зменшити соціальне напруження, сприяти економічному зростанню та зміцненню національної безпеки. Тому конституційне право та його реалізація у сфері соціального захисту ВПО є важливим напрямом наукових досліджень та практичної діяльності.

Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні є комплексом конституційних норм, законів та підзаконних актів, які разом забезпечують права і гарантії ВПО [1, с. 34-39].

Основним джерелом правових гарантій соціального захисту є Конституція України [2]. Стаття 46 Конституції України закріплює право громадян на соціальний захист, включаючи забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законодавством. Ця стаття є фундаментальною для всіх інших законодавчих актів, що стосуються соціального захисту, зокрема для ВПО.

Крім того, Стаття 25 Конституції України встановлює, що громадяни України не можуть бути вигнані за межі України або видані іншій державі. Ця норма є важливою для ВПО, оскільки гарантує їм право залишатися на території України та отримувати захист від держави.

Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" є спеціальним законодавчим актом, що регулює питання соціального захисту ВПО [3]. Цей закон визначає правовий статус ВПО, механізми забезпечення їх прав та свобод, а також обов'язки державних органів щодо їх підтримки.

Основні положення закону включають:

- Визначення статусу ВПО та процедура його отримання.
- Гарантії соціального захисту, включаючи забезпечення житлом, медичними послугами, освітою та працевлаштуванням.
- Порядок надання соціальної допомоги та компенсацій.
- Забезпечення доступу до державних та муніципальних послуг.

Крім Основного Закону, соціальний захист ВПО регулюється низкою інших законодавчих актів, які стосуються соціальної політики, охорони здоров'я, освіти та працевлаштування [4, с. 68-73]. Серед них:

- Закон України "Про соціальні послуги", що визначає порядок надання соціальних послуг, включаючи допомогу ВПО.
- Закон України "Про охорону здоров'я", який регулює надання медичних послуг ВПО.
- Закон України "Про зайнятість населення", що передбачає заходи для підтримки працевлаштування ВПО.

Підзаконні акти, видані Кабінетом Міністрів України та іншими органами виконавчої влади, деталізують процедури та механізми надання

соціального захисту ВПО. Наприклад, постанови Кабінету Міністрів України встановлюють:

- Порядок надання адресної допомоги для покриття витрат на проживання, включаючи оплату за житло.
- Процедури надання гуманітарної допомоги та підтримки.
- Заходи щодо інтеграції ВПО у місцеві громади, включаючи програми соціальної адаптації та професійної перепідготовки.

Місцеві органи влади відіграють важливу роль у реалізації державної політики щодо соціального захисту ВПО. Вони забезпечують надання соціальних послуг на місцевому рівні, організують заходи для інтеграції ВПО у місцеві громади та співпрацюють з громадськими організаціями.

Громадські організації також роблять значний внесок у підтримку ВПО, надаючи різноманітні послуги, включаючи юридичну допомогу, психологічну підтримку та гуманітарну допомогу. Вони часто працюють у тісній співпраці з державними органами, сприяючи ефективнішій реалізації соціальних програм.

Незважаючи на існування комплексної правової бази, забезпечення соціального захисту ВПО стикається з численними викликами. До них належать недофінансування соціальних програм, бюрократичні перепони, недостатня координація між органами влади та обмежений доступ до інформації про права та можливості для ВПО.

Перспективи удосконалення правового регулювання включають:

- Підвищення фінансування програм соціального захисту ВПО.
- Спрощення процедур отримання допомоги та послуг.
- Підвищення рівня координації між державними органами та громадськими організаціями.
- Проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності ВПО про їхні права.

Таким чином, правові основи соціального захисту ВПО в Україні включають широкий спектр конституційних норм, законів та підзаконних актів, що забезпечують їх права та підтримку. Однак сучасні виклики вимагають подальшого удосконалення цих механізмів для забезпечення ефективного захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Збройна агресія РФ стала основною причиною масової внутрішньої міграції, яка суттєво ускладнила забезпечення соціального захисту ВПО [5, с. 189-195]. Воєнні дії призвели до руйнування житлового фонду, інфраструктури та закладів соціальної сфери, що змусило тисячі людей залишати свої домівки. Через це держава зіштовхнулася з низкою викликів, серед яких:

1. Нестача житла. ВПО часто мають обмежений доступ до житлового фонду, що ускладнює їх інтеграцію в нові громади.
2. Фінансові труднощі. Витрати на підтримку ВПО значно зросли, що спричинило фінансовий тиск на державний бюджет та соціальні служби.

3. Психологічна підтримка. ВПО часто потребують психологічної підтримки через пережиті травми та втрати.

Економічна нестабільність в Україні, зокрема високий рівень інфляції, низький рівень заробітних плат та безробіття, впливає на спроможність держави забезпечувати соціальний захист ВПО. Основні проблеми включають:

1. Зниження реальної вартості соціальної допомоги. Інфляція знижує купівельну спроможність соціальних виплат, що обмежує можливості ВПО задовольняти свої базові потреби.

2. Відсутність робочих місць. Безробіття серед ВПО залишається високим, що ускладнює їхню фінансову незалежність та соціальну інтеграцію.

3. Нестача ресурсів. Держава часто має обмежені фінансові ресурси для підтримки ВПО, що призводить до недофінансування соціальних програм.

Пандемія COVID-19 і її наслідки створили нові виклики для системи соціального захисту ВПО:

1. Обмежений доступ до медичних послуг. ВПО мають труднощі з доступом до медичних послуг через перевантаженість системи охорони здоров'я.

2. Зростання безробіття. Пандемія спричинила втрату робочих місць, що збільшило рівень безробіття серед ВПО.

3. Соціальна ізоляція. Карантинні обмеження ускладнили процес інтеграції ВПО у нові громади та доступ до соціальних послуг.

Державні органи влади, зокрема й Міністерство соціальної політики України, відповідають за розробку та впровадження програм соціального захисту ВПО. Місцеві органи влади реалізують ці програми на місцевому рівні, забезпечуючи доступ ВПО до житла, медичних послуг, освіти та інших соціальних послуг.

Конституційний Суд України відіграє важливу роль у тлумаченні конституційних норм, що стосуються соціального захисту, та у забезпеченні їх дотримання. Судові рішення сприяють захисту прав ВПО, забезпечуючи відповідність законодавчих та адміністративних актів конституційним вимогам.

Громадські організації, що працюють у сфері захисту прав ВПО, роблять значний внесок у реалізацію конституційних гарантій. Вони надають юридичну допомогу, психологічну підтримку та гуманітарну допомогу, сприяючи інтеграції ВПО у нові громади.

Забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах сучасних викликів є важливим завданням для держави. Конституційні норми, законодавчі акти та діяльність державних і громадських організацій створюють правову основу для підтримки ВПО. Однак сучасні виклики, такі як збройний конфлікт, економічна нестабільність та пандемія COVID-19, значно ускладнюють реалізацію цих гарантій.

Для підвищення ефективності соціального захисту ВПО необхідно:

- Посилити фінансування соціальних програм та забезпечити їх стабільність.

- Спростувати процедури отримання допомоги та послуг для ВПО.

- Підвищити рівень координації між державними органами та громадськими організаціями.

- Проводити інформаційні кампанії для підвищення обізнаності ВПО про їхні права та можливості отримання допомоги.

- Розробляти спеціальні програми, що враховують специфічні потреби ВПО та адаптуються до сучасних викликів.

Забезпечення ефективного соціального захисту ВПО є не лише гуманітарним завданням, але й важливим елементом національної безпеки та стабільності. Удосконалення правового регулювання та практичної реалізації конституційних гарантій сприятиме покращенню соціального становища ВПО та їх інтеграції у нові громади.

1. Наливайко Л., Орешкова А. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 34–39.

2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

4. Бочек О. Внутрішньо переміщені особи: особливості визначення в законодавстві України. *Наука і правоохорона*. 2016. № 1. С. 68–73.

5. Бакай В. Особливості впливу міграційної політики на розвиток продуктивних сил суспільства за умов війни. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. № 4. С. 189–195.

КАЛЬНИК Віталій Валерійович
суддя Дніпропетровського
окружного адміністративного
суду, кандидат юридичних наук

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПРАВОСУДДЯ: АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС

Адміністративне судочинство гарантує захист прав і свобод громадян у відносинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування та є важливим елементом правової системи демократичної держави. У сучасних умовах глобалізації та євроінтеграції важливим аспектом розвитку адміністративного судочинства є дотримання європейських стандартів судочинства. Європейські стандарти закріплені в таких документах, як Європейська конвенція з прав людини, Європейська конвенція з прав людини